

**HELA
SVERIGE.**

*Hela Sverige
ska leva!*

SKOLOR I HELA LANDET.

BALANSRAPPORT #10 2023

Balansrapporterna är en serie kortrapporter som ges ut av Hela Sverige ska leva. Denna rapport utreder balansen vad gäller tillgänglighet till förskola, grundskola och gymnasium, kostnader samt kvalitet för olika skolor.

HELA SVERIGE SKA LEVA

2023-08-29

INNEHÅLL.

- 3** SKOLOR I HELA LANDET.
- 4** 4 AV 10 FLYTTAR OM SKOLAN STÄNGS.
 - 88 % vill att skolan ska vara kvar
- 5** ANTAL SKOLOR ÖKAR I STÄDER
— MEN BLIR FÄRRE I LANDSBYGDER.
- 6** SMÅ SKOLOR MER POPULÄRA.
 - Trenden går mot större skolenheter i hela landet
- 7** SKOLSTORLEK AVGÖR INTE STUDIERESULTAT.
- 8** AVSTÅNDET LÄNGRE PÅ LANDSBYGDER.
 - Högre utbildning – längre avstånd
- 9** EN TIMMES PROMENAD TILL FÖRSKOLAN.
 - 100 timmar i skolbussen
 - Avståndet till grundskolan har ökat det senaste decenniet
- 10** SKOLOR PÅ LANDSBYGDEN KOSTAR LITE MER.
- 11** HÖGRE SKATT — LÄNGRE TILL SKOLAN.

SKOLOR I HELA LANDET.

Att barnen har en bra och nära skola är en av de viktigaste parametrarna när föräldrar väljer boendeort.

Skolan kan därför ses som en del i att hela Sverige ska kunna leva och en del i landsbygdsutveckling. Vad gäller landsbygdspolitiken är ett av måtten ”tillgängligheten till grundskola”.

De nationella målen för förskole- och grundskoleutbildningar är att de ska ha en hög och likvärdig kvalitet, där alla elever ges förutsättningar för att nå de nationella kunskapsmålen.²

Forskning visar att skolan är knutet till identiteten i bygden, det påverkar den sociala samvaron i byn, det påverkar förtroendet och relationen till politiken, det påverkar och förändrar barnens vardag – skolan är mer än en plats för endast undervisning.³ Det finns alltså stora fördelar för en bygd och dess invånare att ha och behålla en skola.

Sedan 2008 har antalet grundskolor med under 50 elever minskat från 864 till 475.⁴ Samtidigt har de genomsnittliga avstånden mellan elevernas hem och den närmsta skolan ökat i samtliga kommungrupper, mest i landsbygdskommuner med undantag för landsbygdskommuner med besöksnäring.⁵

Enligt skollagen har kommunerna ett lagstadgat ansvar att erbjuda skola i alla kommunens geografiska delar, *”alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet...”* och *utbildningen ska vara likvärdig inom varje skolf orm.*⁶ Hur långa rimliga avstånd är definieras inte i lagen, utan är upp till varje kommun att avgöra. Huvudmännena, det vill säga kommunen, är de som bestämmer om en skola ska läggas ned eller inte.

En viktig del i att skapa likvärdiga förutsättningar är att ha ett rimligt avstånd till en lagstadgad verksamhet. Vad som är rimligt avstånd kan skilja sig åt i landet.

När skolan i byn läggs ned försämrar det inte bara tillgängligheten till utbildning för de drabbade eleverna, det påverkar också hela lokalsamhället. I en SIFO-undersökning som Hela Sverige ska leva har låtit göra bland föräldrar till barn mellan 0-18 år svarar nästan hälften av de som bor i en mindre tätort, 42 procent, att de inte ser någon framtid där de bor om den närmsta grundskolan läggs ned.

Ju högre skatt du betalar desto längre har du till skolan. Detta gäller alla skolnivåer från förskola till gymnasium. Allra dyrast och längst är det för landsbygdskommunerna. Där sticker gymnasiet ut mest då många kommuner med höga skattesatser har långt till högre utbildning.

FAKTA.

Statistiken om avstånd från folkbokföringsadress till förskola, grundskola och gymnasium är framtagen av SCB. Statistiken har levererats på kommunnivå och sedan bearbetats av Hela Sverige ska leva.

Opinionsundersökningen från SIFO har besvarats av 1000 föräldrar till barn mellan 0-18 år. Undersökningen genomfördes i juni 2023.

¹ Prop 2022/23:1 Utgiftsområde 23 – Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

² Regeringens mål för barn- och ungdomsutbildning.

³ Cedering, M. (2016). Konsekvenser av skolnedläggningar : En studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun (PhD dissertation, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet).

⁴ Skolverket, statistik.

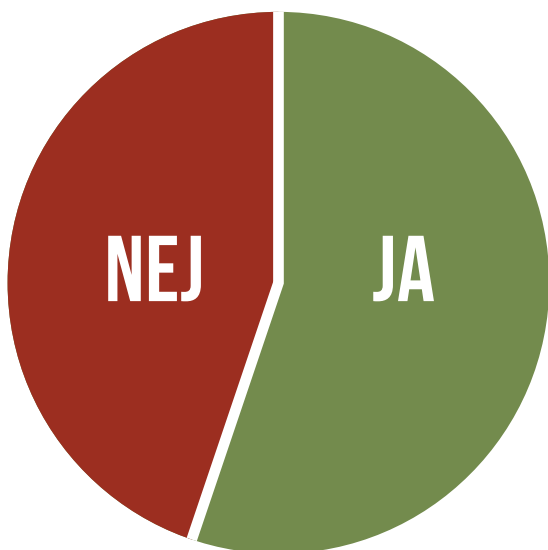
⁵ SCB, egen bearbetning.

⁶ Skollagen Kap 1 §.

SMÅ SKOLOR FÖRSVINNAR.

4 AV 10 FLYTTAR OM SKOLAN STÄNGS.

Ser du en framtid där du bor om närmaste grundskola skulle läggas ner?
Så svarar boende i en mindre tätort?

4 av 10 av de föräldrar som bor i mindre orter svarar i en SIFO-undersökning att de inte ser en framtid där de bor om den närmsta grundskolan skulle läggas ned. De som bor i kommunens största tätort tror sig påverkas minst. Av de som bor i landsbygder svarar 3 av 10 att de inte ser en framtid om skolan läggs ner.

När det gäller förskolor svarar 27 procent av föräldrarna i mindre tätorter och landsbygder att de inte ser någon framtid där de bor om den närmaste skulle läggas ned.

I SIFO-undersökningen har vi delat upp de svarande i om de bor i kommunens största tätort (vanligtvis centralorten), om de bor i någon av kommunens övriga tätorter eller om de bor i ren landsbygd.

$$100 - 12 = 88$$

88 % VILL ATT SKOLAN SKA VARA KVAR.

Skolan är viktig för att kunna leva, bo och flytta till en ort. För många är närhet till förskola och grundskola en avgörande faktor för val av boende. Det finns studier som visar att kvalitén på skolan rankas som viktig eller mycket viktig av så många som 86 procent, när de väljer vilken kommun de ska bosätta sig i.⁷

SOM-undersökningen 2022 visar att det finns en stark vilja att bevara grundskolor i glesbygd/mindre orter. 88% ställer sig positiva till att göra detta och endast 2% är negativt inställda till det.⁸ Den starka viljan kan ses oberoende av var respondenten bor – stad eller land.

Det har gjorts studier på hur skolnedläggningar påverkar lokalsamhället genom att en förändrad känsla för detsamma. Studien visade även att barnen upplevde den ökade pendlingen som mer påfrestande än om en vuxen gjort samma resa i syftet att jobbpendlar.⁹ Studien visade också att tiden till fritidsaktiviteter minskade, samt barnets tid i hemmet.

⁷ Skolvärlden, 3 november 2015. Många nöjda med skolan.

⁸ De Fine Licht, Jenny; Karlsson, David; Skoog, Louise. (2023). Här, där eller överallt? Medborgares åsikter om lokalisering av offentlig service. Ovisshetens tid, SOM-undersökningen 2022. SOM-rapport nr 82. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

⁹ Cedering, M. (2012). Skolnedläggningar på landsbygden : Skolnedläggningar på landsbygden : Konsekvenser för vardagsliv och lokalsamhälle (Licentiate dissertation, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet).

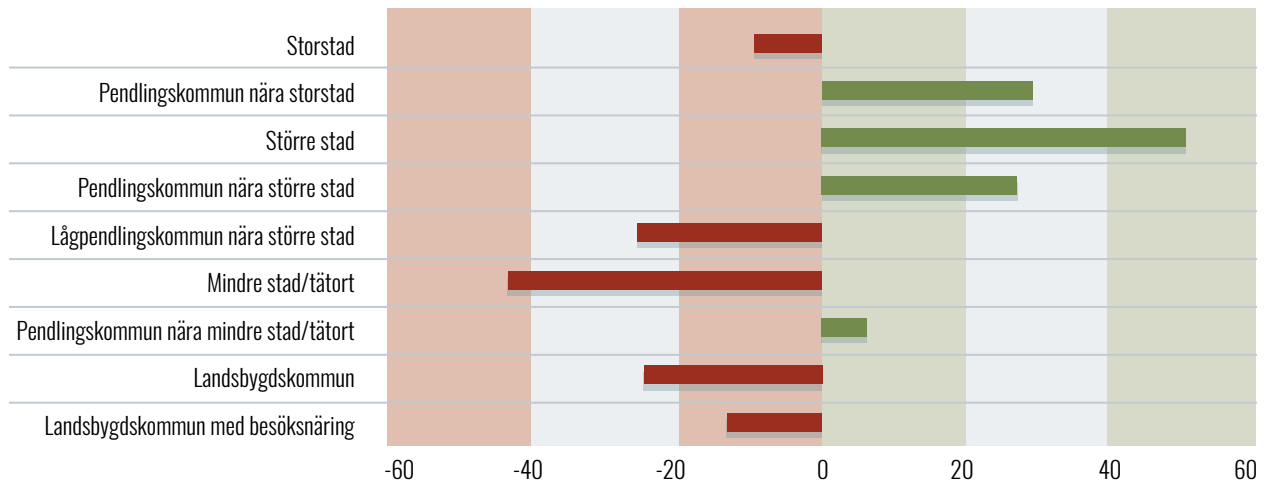
SMÅ SKOLOR FÖRSVINNAR.

ANTAL SKOLOR ÖKAR I STÄDER — MEN BLIR FÄRRE I LANDSBYGDER.

Sedan 2008 har antalet skolor med under 50 elever minskat från 864 till 475, enligt statistik från Skolverket.¹⁰ Läsåret 2021/2022 var antalet grundskolenheter 4 724 st. Det totala antalet elever är 1,1 miljon.¹¹ Trots vilja att bevara mindre skolor är det ofta just dessa skolor i kommunernas landsbygder som föreslås att läggas ner när kommunen ska organisera om skolverksamheten. Mellan 1991 och 2009 lades det ner 816 skolor och dessa genererade mer än 1 300 protestaktioner, vilket påvisar hur viktig skolan är för sina lokalsamhällen.¹²

Totalt sett har antalet skolor ökat de sista 12 åren med nästan 1 000 skolenheter. Skolorna har blivit fler i de storstadsnära kommunerna, med den allra största ökningen i större städer. Däremot ser vi en minskning av antalet skolor i de flesta av de mindre städerna och landsbygdskommunerna. Det län som haft den största minskningen av antal skolor (i medeltal per kommun) är Västernorrlands län är där 18 skolor lagts ned. 14 av dessa skolenheter har lagts ned i Sundsvalls kommun.¹³

Total förändring av antal skolor per kommungrupp 2010-2022.¹⁴

¹⁰ Skolverket, statistik om grundskola, skolnivå, elever, antal elever per årskurs.

¹¹ Skolverket, 2020. Beskrivande statistik, Dnr 5.1.1-2020:1312.

¹² Uba, Katrin (2015). "Protests Against the School Closure in Sweden: Accepted by Politicians?" Bosi, Lorenzo., Giugni, Marco och Uba, Katrin. red. The Consequences of Social Movements, Cambridge University Press.

¹³ Skolverkets databas för jämförelsetal, antal skolenheter 2010 och 2022.

¹⁴ Se Sveriges kommuner och Regioners kommungruppsindelning.

SMÅ VS STORA SKOLOR.

SMÅ SKOLOR MER POPULÄRA.

8 av 10 föräldrar anser att skolor inte bör vara större än 500 elever enligt den Sifo-undersökning Hela Sverige ska leva låtit göra. I mindre kommuner tycker nästan hälften av föräldrarna att skolor inte ska vara över 250 elever. Stora skolor är något populärare i storstäder,

där 10 procent av föräldrarna tycker att det bästa är skolor med 500-750 elever.

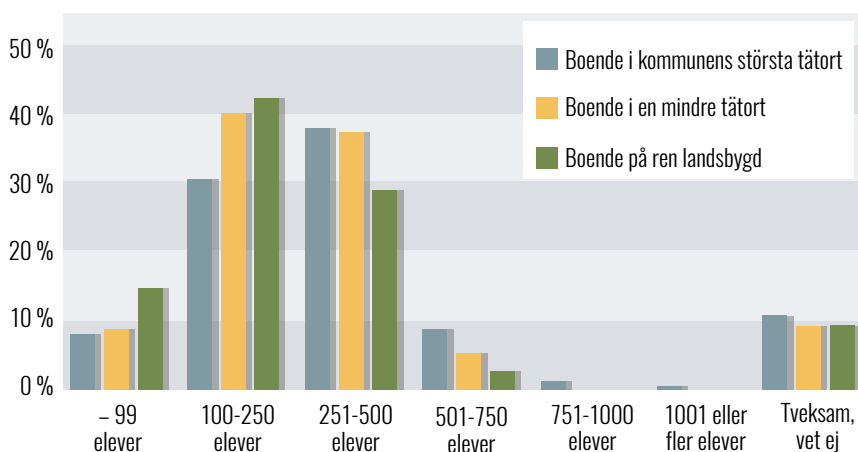
I landsbygder och mindre orter tycker istället 11 procent av respondenterna att skolor med mindre än 100 elever är det bästa för barnen.

Diagrammet visar vilken skolstorlek som anses vara bäst uppdelat på var i kommunen respondenten bor.

De som bor i kommunens största tätort är något mer positiva till större skolor, medan de som bor i kommunens övriga tätorter är något mer positiva till mindre skolor.

Den mest populära skolstorleken finns inom spannet 100-500 elever för alla i kommunen.

Vilken storlek på skola anser du vara bäst för elever i grundskolan?

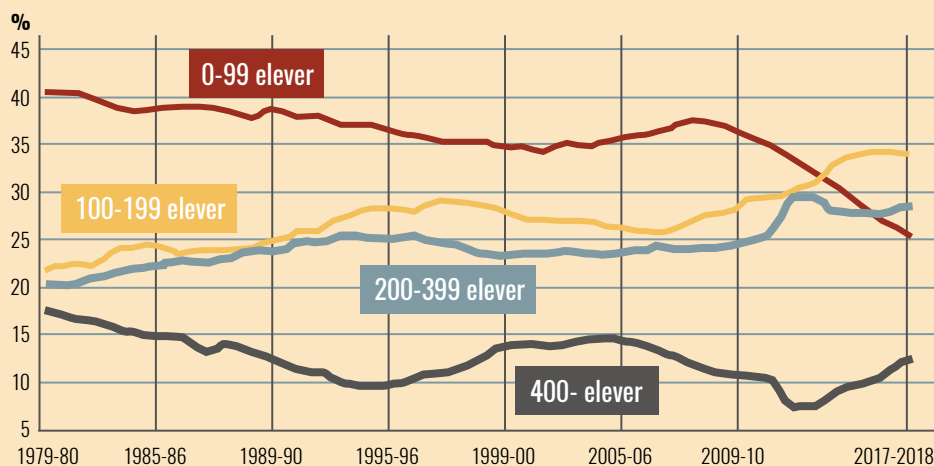

TENDEN GÅR MOT STÖRRE SKOLENHETER I HELA LANDET.

Det finns en tydlig trend mot större skolenheter.¹⁵ Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) siffror visar hur de minsta skolorna har blivit betydligt färre sedan 1979/1980. Den stora minskningen sker dock i slutet av 00-talet.

Under det senaste decenniet har antalet skolor i de större segmenten ökat.

Trenden för skolorna med 100-399 elever har varit stadigt ökande över hela mätperioden.¹⁶

¹⁵ Boverket, 2020. Storlekens betydelse – för och nackdelar med stora eller små enheter.

¹⁶ Sveriges kommuner och regioner, 2018. Om sambandet mellan skolstorlek och utbildningsresultat.

SMÅ VS STORA SKOLOR.

SKOLSTORLEK AVGÖR INTE STUDIERESULTAT.

Ett argument för att avveckla små skolor har varit studieresultat. I Långtidsutredningen¹⁷ skriver man att betygen i landsbygdskommuner är lägre än i storstäder. Sveriges kommuner och regioner finner i en annan studie motsatt resultat, det vill säga att elever i kommungrupperna landsbygdskommuner och landsbygdskommuner med besöksnäring presterar något bättre när man sorterar från bakgrundsfaktorer.

För den enskilde elevens studieresultat kan man inte se något samband efter hänsyn är tagen till socioekonomiska faktorer. Det finnas alltså inget säkert samband mellan små skolor och låga studieresultat.¹⁸ En studie över betygsstatistiken över 30 år visar att barn från landsbygdsskolor presterar något bättre än övriga landet.¹⁹ Att lägga ned små skolor i landsbygdskommuner bidrar inte till att höja studieresultaten i kommunerna.

Studier visar att skolstorlek som ensam faktor inte verkar vara ett tillräckligt mått som förklaringsvärde utan det måste förstås tillsammans med flera

andra faktorer. En vetenskaplig kunskapsöversikt²⁰ pekar i samma riktning som tidigare kunskapsöversikter från USA gjort, exempelvis Williams, 1992 och Fowler, 1995. Det går inte heller att hitta några studier som stödjer att en stor skola för yngre elever skulle gynna elevers skolprestationer. Det är med andra ord svårt att särskilja skolstorleken från andra möjliga påverkansfaktorer.

Det finns få svenska studier om skolor på landsbygden. Kunskapsbristen om landsbygdsskolor kan medföra att utrymme ges för lösa antaganden och spekulationer.²¹ Detta skapar i sin tur sämre förutsättningar för beslutsfattare på nationell eller kommunal nivå att förstå hur exempelvis policyförändringar kan utformas så att den blir ändamålsenlig för alla svenska grundskolor. Kunskapsbristen ger heller inte skolhuvudmän ett objektivt underlag för beslut om landsbygdsskolornas kvalitet, utan även skolhuvudmännen kan bli offer för spekulationer och antaganden.²²

¹⁷ Holmlund, H et al. (2019). Jämlikhet i möjligheter och utfall. Bilaga 7 till SOU 2019:40, Långtidsutredningen 2019.

¹⁸ Sveriges kommuner och regioner, 2018. [Om sambandet mellan skolstorlek och studieresultat.](#)

¹⁹ Lisbeth Åberg-Bengtsson, The smaller the better? A review of research on small rural schools in Sweden, International Journal of Educational Research, Volume 48, Issue 2, 2009, Pages 100-108, ISSN 0883-0355, <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2009.02.007>.

²⁰ Skolstorlekens påverkan på elevers skolprestationer och sociala situation. Carl-Henrik Adolfsson. 2014.

²¹ Lind, T., & Stjernström, O. (2015). Organizational Challenges for Schools in Rural Municipalities: Cross-National Comparisons in a Nordic Context. Journal of Research in Rural Education, 30, 1-14.

²² Pettersson, G. (2017). Inre kraft och yttre tryck: Perspektiv på specialpedagogisk verksamhet i glesbygdsskolor [Inner power and outer pressure: Perspectives on special needs education in rural schools]. (PhD dissertation). Umeå universitet.

AVSTÅND TILL SKOLAN.

AVSTÅNDET LÄNGRE PÅ LANDSBYGDER.

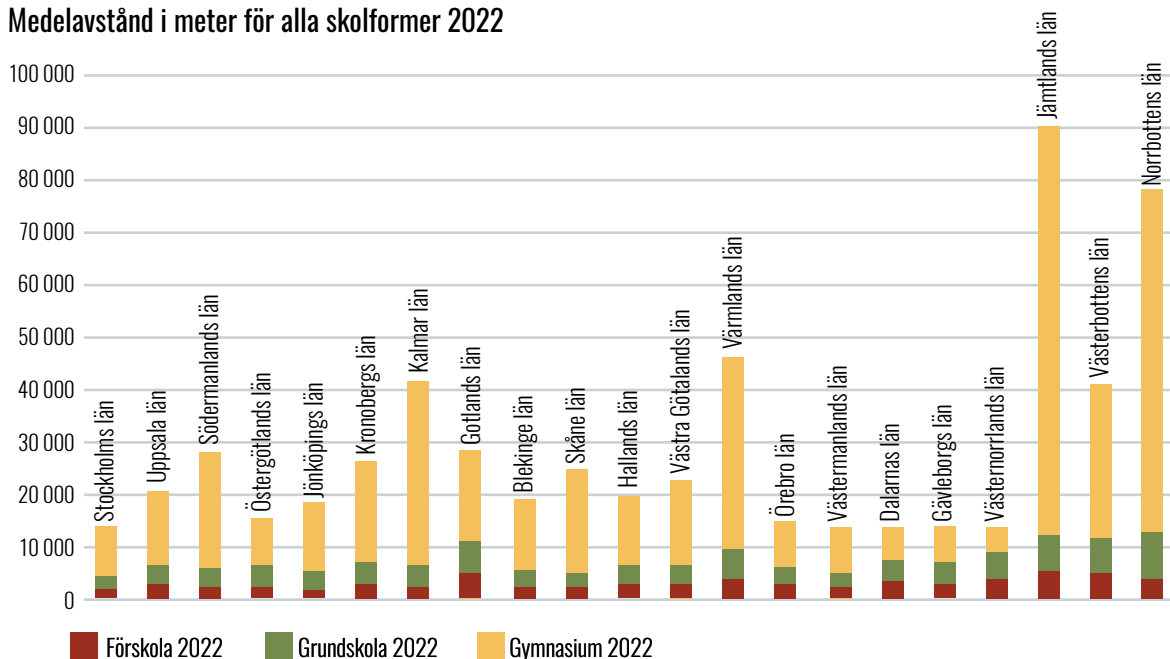
Avståndet till skola mäts i meter från folkbokföringsadress (enligt statistik från SCB²³). I skärgården kan resan till skolan innebära korta avstånd men ändå lång färdväg mätt i tid. Hur lång tid skolresan med bussen tar avspeglas inte heller när måttet på avstånden är fågelvägen. Det gör att avstånd i sig inte är den enda

parametern att ta hänsyn till.²⁴ När de genomsnittliga avstånden ökar kan det alltså innebära att skolan har lagts ner och att eleven nu måste åka längre till en annan skola. Det kan också betyda att fler elever bor längre från skolan, till exempel att befolkningen i kommunens landsbygder har ökat.

HÖGRE UTBILDNING – LÄNGRE AVSTÅND.

Det finns en stor variation i medelavståndet mellan länen. Jämtlands län sticker ut med ett medelavstånd på 90 km för samtliga skolformer att jämföra med Stockholms läns medelavstånd på 15 km för samtliga skolformer. De största avståndsskillnaderna är på gymnasienivå. Variationen inom avstånden till förskola och grundskola är inte lika stora, även om man även där kan se att de gleset befolkade länen har större avstånd än de täta. I södra Sverige sticker Kalmar län ut med jämförelsevis långa avstånd till gymnasieskolan mot sina grannlän.

Medelavstånd i meter för alla skolformer 2022

²³ SCB. Statistik avstånd (i meter) folkbokföringsadress till förskola, grundskola och gymnasium. Statistik beställd av Hela Sverige ska leva.

²⁴ Skolverket, 2023. Ansvar i skolfrågor: Skolskjuts och elevresor.

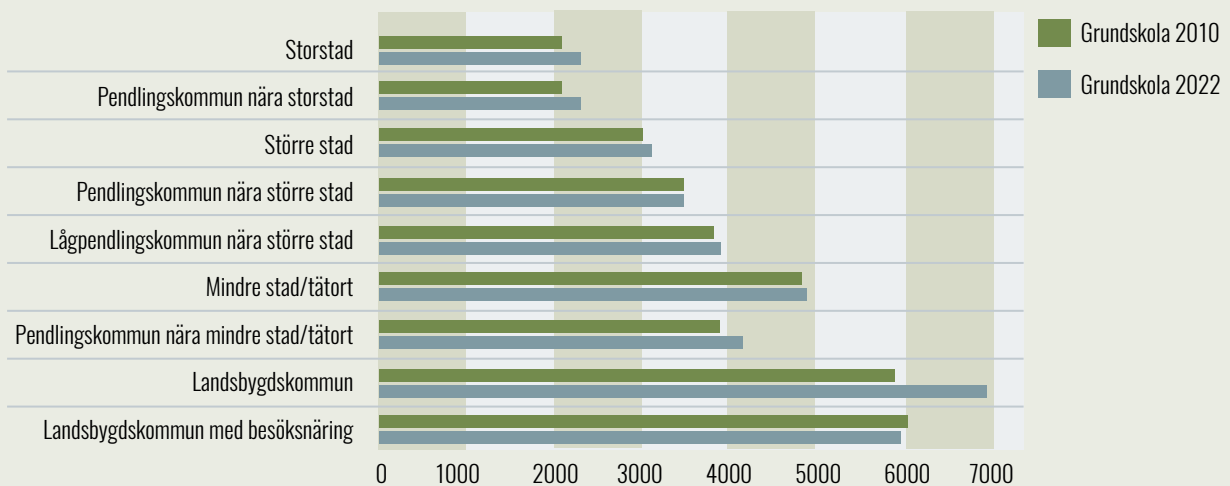
AVSTÅND TILL SKOLAN.

EN TIMMES PROMENAD TILL FÖRSKOLAN.

För en småbarnsförälder i pendlingskommunen nära storstaden tar barnvagnspromenaden ca 25 min, medan en förälder i landsbygdskommunen i genomsnitt får promenera i en timme innan den har kommit fram. Det finns en tydlig skillnad i avstånd beroende på kommun. Närmast till förskolan har barn i en pendlingskommun nära storstad, exempelvis kommuner

som Partille, Vaxholm och Lomma. Det är längst för barn i landsbygdskommuner och landsbygdskommuner med besöksnäring, exempelvis Åsele, Filipstad och Åre. Avstånden har minskat till förskola sedan 2014, sett över samtliga kommungrupper. De som har allra längst till förskolan är Gotland, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbottens län.

Medelavstånd till grundskola i meter per kommungrupp.

100 TIMMAR MER I SKOLBUSSEN.

I Lomma cyklar grundskoleeleven till skolan på ca 6 min medan barn i Storfors måste cykla i genomsnitt 1 timme och 45 min för att ta sig till skolan.²⁵ Med skolbussen tar det 23 min²⁶ förutsatt att den inte stannar på vägen. På ett helt år, baserat på 178 skoldagar, befinner sig barnet i Storfors 136 timmar på väg till och från skolan mot barnet i Lomma som är på väg till och från skolan i totalt 35 timmar.

Avståndet till grundskolan har ökat det senaste decenniet

För grundskolan är avstånden längre för mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner än för storstäderna. Däremot skiljer sig trenden från förskola där avstånden har blivit kortare de senaste åren – då avstånden till grundskolan har avstånden ökat de sista 10 åren till alla kommungrupper förutom landsbygdskommuner med besöksnäring. Avstånden är dock fortfarande längre för landsbygdskommunerna (6-7 km till skolan) i jämförelse med de storstadsnära kommunerna (2-3 km). När vi ser på länsnivå har avstånden ökat mest i Norrbotten och Värmland. Största minskningen finns i Örebro län.

²⁵ Baserat på hastighet 15 km/h.

²⁶ Baserat på hastighet 70 km/h.

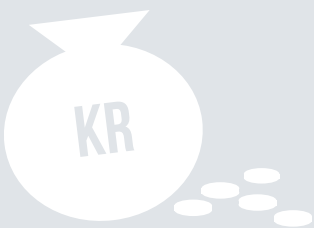
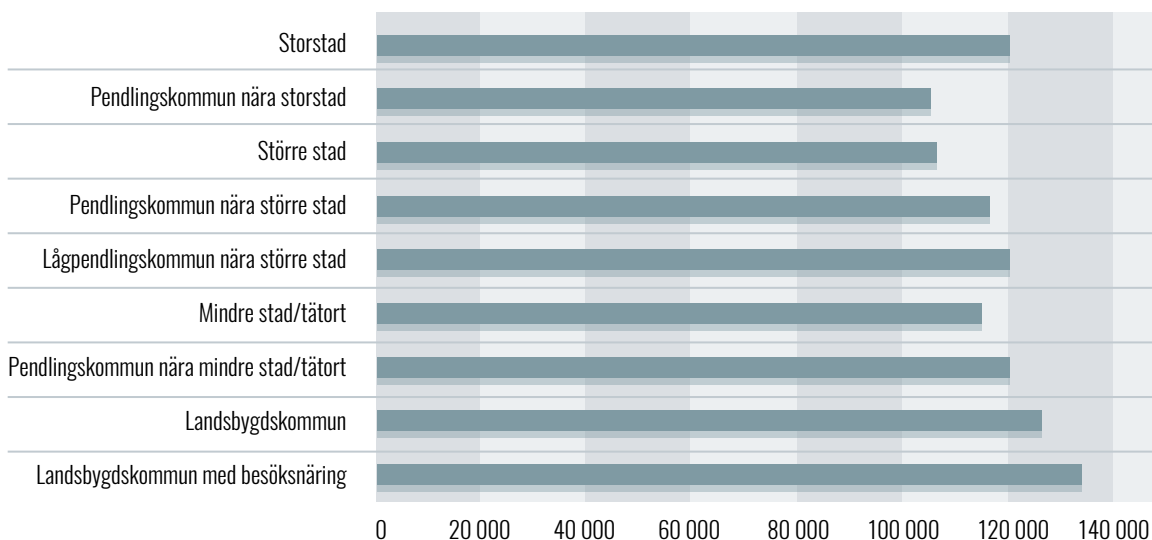
SKOLEKONOMI.

SKOLOR PÅ LANDSBYGDEN KOSTAR LITE MER.

Kostnaden per elev är högre i landsbygdskommunerna. Allra mest kostar skolan i landsbygdskommuner med besöksnäring (129 967 kr/elev) och allra minst kostar skolan i pendlingskommuner nära storstad (106 529 kr/elev).²⁷ Det beror på att landsbygdskommuner har större lokaler i förhållande till elevantal, högre lärartäthet samt högre kostnader för skolskjuts. Större variation i elevantalet mellan åren påverkar också balansen mellan intäkt och fasta kostnader.²⁸ Det är viktigt att analysera de enskilda skolenheternas kostnader på lokal nivå för att kunna ge en rättvisande kostnadsbild.

Nettokostnad grundskola, kronor per elev 2022

SKR visar att kostnaderna per inskriven elev har ökat med 20 % mellan år 2000 och 2018, samt att lärartätheten har ökat samma period.²⁹ Kommunerna satsar en stor del av sina resurser på skolan, ofta är detta den största eller näst största budgetutgiften.

²⁷ Kolada, Nettokostnad grundskola F-9, kr/elev. 2022.

²⁸ Sveriges kommuner och regioner (SKR), Så mycket kostar skolan.

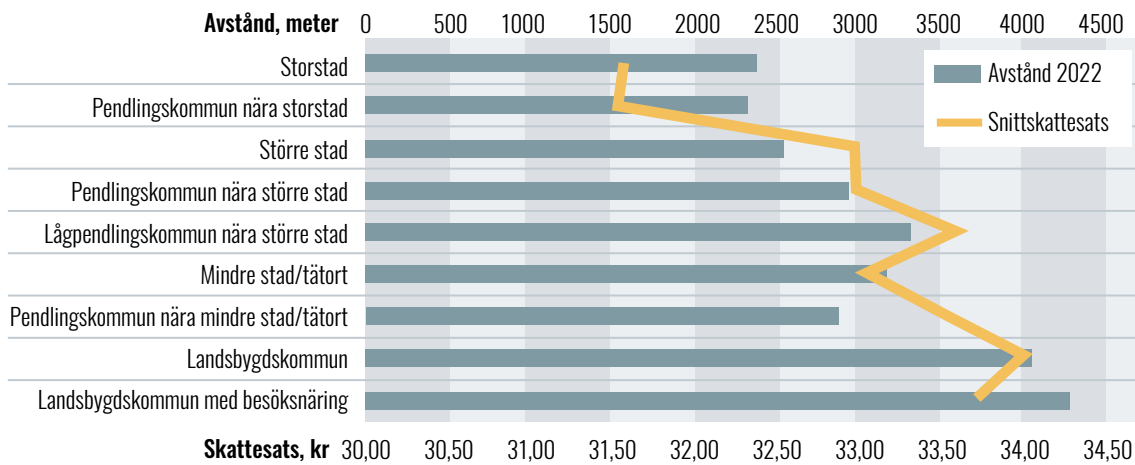
²⁹ Sveriges kommuner och regioner (2019). Ekonomirapporten oktober 2019. Om kommunernas och regionernas ekonomi.

SKOLEKONOMI.

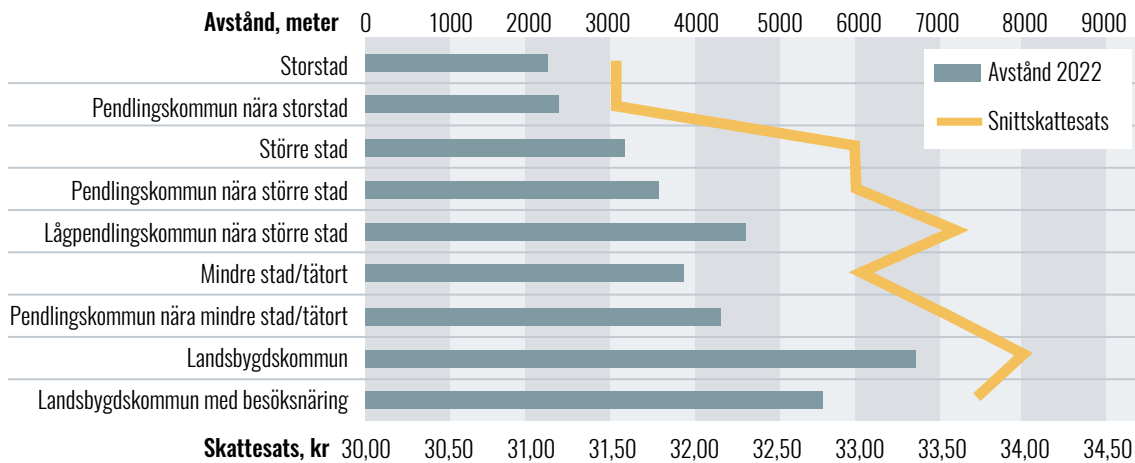
HÖGRE SKATT – LÄNGRE TILL SKOLAN.

Ju högre skatt du betalar desto längre har du till skolan. Detta gäller alla skolnivåer från förskola till gymnasium. I en jämförelse mellan skattesatsen i kommungrupperna syns att de som betalar allra mest i

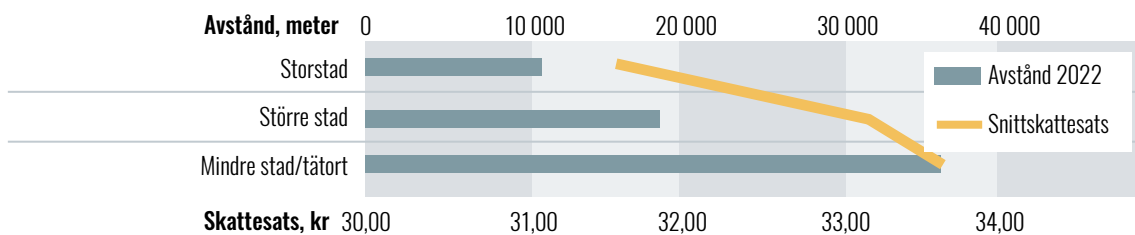
skatt också har längst till sin förskola. Allra dyrast och längst är det för landsbygdskommunerna. Där sticker gymnasiet ut mest då många kommuner med höga skattesatser har långt till högre utbildning.

Förskola – Avstånd/skattesats³⁰

Grundskola – Avstånd/skattesats

Gymnasium – Avstånd/skattesats

³⁰ SCB. Kommunernas skattesatser 2022.

HELA SVERIGE SKA LEVA

010-489 13 50

www.helasverige.se

FÖLJ OSS

YouTube